

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ II

DERS NOTU

Konu	Lozan				
Hafta	1	Dönem	BAHAR	Öğretim Elemanı	Öğr. Gör. Bengi Kümbül Uzunsakal

Lozan Barış Konferansı ve Antlaşması (24 Temmuz 1923)

- 1. Lozan Öncesi Siyasi Gelişmeler**
- 2. Konferansın ilk Dönemi (20 Kasım 1922- 4 Şubat 1923)**
- 3. Konferansın Kesintiye Uğraması ve Ankara'daki Siyasi Gelişmeler**
- 4. Konferansın İkinci Dönemi (23 Nisan 1923-24 Temmuz 1923)**
- 5. Lozan Barış Antlaşması'nın Önemli Maddeleri**
 - 5.1. Sınırlar**
 - 5.2. Azınlıklar**
 - 5.3. Kapitülasyonlar**
 - 5.4. Savaş Tazminatı**
 - 5.5. Borçlar**
 - 5.6. Boğazlar**
 - 5.7. Yabancı Okullar ve Kuruluşlar**
- 6. Önemi**

1. Lozan Öncesi Siyasi Gelişmeler

Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılmasıyla 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalanmış, ardından yaşanan işgaller neticesinde Anadolu'da Mustafa Kemal liderliğinde Milli Mücadele başlamıştır. Yapılan bu mücadelede Türk ordusu zafer kazanmış, 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imzalanmıştır. Böylelikle Kurtuluş Savaşının askeri safhası sona ermiştir. Bundan sonra sıra, I. Dünya Savaşının galip devletleri ile hukuki ve siyasi anlaşmazlıkları çözmeye gelmiştir. Müttefikler bu süreçte Türkiye ile yapılacak barış görüşmelerini geciktirmek istemişlerdir. Konferansın 20 Ekim'de İzmir'de yapılmasını teklif eden Türk notasına 27 Ekim'de cevap vererek Türkiye'yi barış görüşmelerine davet etmişlerdir (Şimşir,2012:9). Bu gecikmenin yanı sıra, görüşmelere Ankara Hükümeti ile İstanbul Hükümeti'ni de birlikte çağırmışlardır. Amaçları her iki tarafı birbirine düşürüp iki başlılık yaratmak ve çıkarlarına uygun bir antlaşmayı dayatmaktır. Bu şekilde İstanbul Hükümetinin görüşmelere davet edilmiş olması ve sadrazam Tefik Paşa'nın da bu konuda ısrarcı görünmesi Ankara'nın tepkisine yol açarak saltanatın ilgasını gündeme getirmiştir. Bu amaçla toplanan TBMM, 1 Kasım 1922'de tarihi bir karar alarak Osmanlı saltanatına son vermiştir. Böylelikle saltanatın kaldırılması ile İstanbul Hükümeti sona ermiş olduğu için Lozan Konferansı'nda gerçekleştirilmek istenilen ikilik ortadan kaldırılmış, Türk tarafını kimin temsil edeceği açıkça ortaya konulmuştur (Akin, 2002: 308). Ankara Hükümeti barış görüşmelerine daha güçlü katılmıştır. Barış görüşmeleri başlamadan önce üç önemli konu gündeme gelmiştir. Birincisi; konferansın nerede toplanacağı, ikincisi konferansta Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni kimin temsil edeceği ve son olarak da konferansta görüşülecek konuların belirlenmesidir. Konferans görüşmelerine müdahale edebilmek, haberleşme kolaylığı ve Yunanlıların İzmir'de yaptığı tahribatı tüm dünyaya göstermek için Türk yönetimi İzmir'i önermiş fakat tarafsız bir yer olan İsviçre'nin Lozan kentinde toplanılmıştır. Lozan'da Türkiye'yi temsil edecek heyetin seçilmesi ise, bir diğer önemli meseledir. Lozan Konferansı sadece Türkiye ile Yunanistan arasındaki meseleleri halletmek üzere toplanmış bir konferans değildi. Aynı zamanda Müttefikler ile Türkiye arasındaki I. Dünya Savaşı'nı sonuçlandıracak bir barış antlaşmasıydı. Dolayısıyla gidecek Türk temsilcilerinin de önemli vasıflara sahip kimseler olması gerekiyordu. Konferansa katılmak isteyen kişilerden birisi Rauf (Orbay) Bey'di. Rauf Bey, Bahriye Nazırı sıfatıyla geçmişte Mondros Mütarekesini imzalamıştı. Gerek Mondros'un olumsuz sonuçlarını telafi etmek gerekse tarihte bu şekilde anılmak istemediği için heyete başkanlık etme konusunda özellikle ısrarcı olmuş, fakat isteği kabul edilmemiştir.

1. Lozan Öncesi Siyasi Gelişmeler

Bu şartlar altında Mustafa Kemal, Lozan'da Türkiye'yi temsil edecek heyeti ve bu heyetin başkanını bizzat seçmeyi uygun bulmuş, Mudanya Mütarekesi görüşmelerindeki başarısından memnun kaldığı ve kendisine güvendiği için görüşmelere İsmet Paşa'nın gönderilmesini istemiştir. Paşa'nın "Osmanlı diplomasi geleneğinden gelmeyen yeni tip bir devlet adamı" oluşu da seçilmesindeki diğer etken olmuştur (Ertan, 2016:141). Ancak Lozan'a gidecek heyet başkanının siyasi bir de görevi olması gerekiyordu. Bu nedenle Yusuf Kemal Bey Dışişleri Bakanlığında istifa etmiş, yerine bu göreve İsmet Paşa getirilmiştir. Baş delege İsmet Paşa'nın yanı sıra 2. delege Sağlık Bakanı **Dr. Rıza (Nur) Bey** ve diğer delege ise eski Maliye Bakanı **Hasan (Saka) Bey**'dir. Bu isimlerin dışında çeşitli konularda uzman bir danışma heyeti oluşturulmuş, gerekli görülen konularda fikirlerinin alınması için Lozan'a gidecek Türk heyetine dâhil edilmiştir (Karacan, 2014: 44-48).

İsmet Paşa başkanlığında Lozan'a giden Türk heyetine, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti 14 maddeden oluşan bir yönerge vermiştir. Bu yönergede temel ilke olarak Misak-ı Milli alınmış olup; Musul- Kerkük ve Süleymaniye'nin talep edilmesi, azınlıkların mübadelesi, boğazların Türk hâkimiyetinde bulunması, Osmanlı borçlarının Osmanlı'dan ayrılan ülkeler arasında paylaştırılması, Batı Trakya'da halk oylaması yapılması, yakın adaların Türkiye'ye bırakılması, Suriye sınırının düzeltilmesi, ordu ve donanmaya sınırlama konulmaması, yabancı kurum ve kuruluşların kanunlarımıza uyması istenmiştir (Şimşir, 2012: 11-12).

Buna karşın iki konunun tartışılmasına kesinlikle izin verilmemesi istenmiştir. Gerekirse görüşmeler kesilebilecektir. Bunlardan biri; yeni Türk devletinin topraklarında Ermeni yurdu oluşturma çabaları, diğeri ise neredeyse Osmanlı Devleti'ni Avrupa'nın sömürgeci durumuna getiren, ulusal sanayinin gelişmesini engelleyen kapitülasyonlardır.

Konferansa İngiltere, Fransa, İtalya ve Türkiye'den başka Japonya, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan'da katılmıştır. Sovyetler Birliği ve Bulgaristan boğazlarla ilgili oturumlara temsilci göndermişlerdir. Amerika ise konferansta gözlemci statüsünde bulunmuştur (Turan, 1998: 284).

2. Konferansı'nın ilk Dönemi (20 Kasım 1922- 4 Şubat 1923)

Lozan Barış Konferansı, öngörüldüğü gibi 13 Kasım 1920'de başlaması gerekirken İngiltere'deki seçimler neden gösterilerek 20 Kasım 1922' ye ertelenmiştir (Karacan, 2014: 58). Gerçekte ise, kendi aralarındaki pazarlıkları tamamlayamamışlardır. İsmet Paşa planlanan tarihte kararlılıkla Lozan'a gitmiş ve verdiği demeçte Türklerin tespit edilen tarihte gelmekle barışa olan saygılarını gösterdiklerini, konferansın ertelenmesinin barışın gecikmesi anlamına geldiğini vurgulamıştır. Türkiye'nin gerçekten barışı istediği hususunda verilen bu mesajlar, Avrupa ve Lozan kamuoyunda Türkiye lehine bir hava esmesine neden olmuştur (Uzun, 2013: s.341).

Bu gecikmeden sonra konferans 20 Kasım 1922'de tarihinde Lozan şehrinin Mont Benon Gazinosunda toplanmıştır. Ev sahibi ülkenin başkanı Habab'ın konuşmasıyla konferans açılmıştır. Daha sonra İngiltere adına Lord Curzon da konuşma yapınca ardından İsmet Paşa söz almış ve " Siz kendi adınıza konuşunuz, benim adıma konuşmayınız" diyerek kendi konuşmasını yapmıştır. İsmet Paşa bu konuşmasında Türk milletinin çok acı çektiğini, çok kan akıttığını, artık tüm medeni uluslar gibi özgür ve bağımsız bir ülke olmak istediğini vurgulamıştır (Meray, 1969:7-8). Konferansın yapılacağı salonun oturma biçiminden, açılış oturumunda yapılacak konuşmaların tanzimine kadar bütün düzenlemelerde bir yıldırma politikası egemendir. İsmet Paşa, bütün bu psikolojik sindirme girişimlerini tek tek göğüsleyip, eşit bir devletin temsilcisi olarak hareket etmiştir (Ataöv, 2002: 196).

Konferansın 17.gününde Lozan bir cinayetle sarsılmıştır. Lozan'da Rusya'yı temsil eden Vurofski öldürülmüştür. Cinayet kişisel olmakla birlikte bu durum güvenlik zafiyetini gündeme getirmiştir. Nitekim hafızalarda çok yakın zamanda gerçekleşen üzücü olaylar vardı. Talat Paşa Berlin'de, Cemal Paşa Tiflis'te Ermeni komitacılar tarafından öldürülmüştü. Aynı amaç için Türk heyetine karşı yapılacak bir suikast söz konusu olabilirdi. Bu durum karşısında Türk tarafı siyasi işleri bir kenara bırakıp, İsviçre'den güvenlik tedbirlerinin artırmasını talep etmiştir. Neticede Lozan Palas Oteli'nde tedbirler ve İsmet Paşa'nın şahsına verilen sivil polislerin sayısı artırılmıştır. Hatta tüm bu yaşanan olaylara istinaden Lozan emniyeti İsmet Paşa'dan otomobilinin önünde asılı olan küçük Türk bayrağını kaldırmasını rica etmişse de İsmet Paşa bu isteği kabul etmemiştir (Karacan, 2014: 361-362).

2. Konferansı'nın ilk Dönemi (20 Kasım 1922- 4 Şubat 1923)

İtilaf Devletleri temsilcileri bir iki hafta zarfında antlaşmanın hazırlanabileceğini ümit ediyorlardı. Ancak İsmet Paşa'nın Türk çıkarlarını ısrarla savunması karşısında görüşmeler sekiz ay devam etmiştir. Bu görüşmelerin bu kadar uzun sürmesindeki temel neden Türkiye'nin kayıtsız şartsız bağımsızlık istiyor olmasıdır. İtilaf Devletleri ise eskiden kalma alışkanlıklarla kurdukları düzeni devam ettirmek istiyorlardı. Türkiye'nin yeni durumunu ve kazandığı başarıyı görmezden gelerek, Sevr Barış Antlaşması'ndan vazgeçmek istemiyorlardı (D.Yalçın vd.,2014: 375). Müttefikler Türkiye'yi kendilerine karşı yenilmiş, Yunanistan'ı yenmiş bir devlet sayıyorlar ve bütün işleri buna göre tanzim ediyorlardı. Fransa Sevr'e atıfta bulunarak, oradaki şartlar daha kötüydü, bakın iyileştirdik, gelin razı olun düşüncesindeydi. İngiliz temsilci Lord Curzon da konuşmalarında sürekli olarak Osmanlı Devletinin mağlup olarak imzaladığı Mondros'tan söz etmekteydi. Tüm bu tartışmalar ve söylemler karşısında İsmet Paşa meslektaşlarına « Ben buraya Mondros'tan değil Mudanya'dan geldim» diyerek konumunu bildirmiştir (Meray, 1969: 7-8).

Konferansta İngiltere'nin üzerinde ağırlıkla durduğu konular; Musul ve Boğazların statüsü meselesiydi. Fransa; borçlar ve kapitülasyonlar, İtalya ise kapitülasyonlar, Adalar ve Kabotaj meselelerine önem veriyordu. Bu devletler arasında tatmin edilmesi en zor olanı İngiltere idi (Ataöv, 2002:198).

Konferansın birinci evresinde Musul konusu, Doğu Trakya sınırı (Karaağaç), kapitülasyonlar ve Yunanistan'dan istenen tazminat bedeli, Osmanlı borçları konularındaki görüş ayrılıkları giderilememiştir. Örneğin, Türkiye yaptığı tahribatın bedeli için Yunanistan'dan 4 milyon altın tutarında savaş tazminatı istemiş, buna karşılık Müttefikler de ordularının Türkiye'deki işgal harcamaları olarak 50 milyon altın tazminat talep etmişlerdir. Sonuçta, Müttefiklerin söz konusu tazminat isteklerinden vazgeçmeleri karşılığında, Türkiye de parası peşin ödenerek İngiltere'ye sipariş edilen iki Türk gemisinin ücret iadesinden vazgeçerek bir anlaşmaya varılabilmektedir. Fakat Yunanistan'la tazminat konusunda herhangi bir uzlaşma olmamıştır (Ş.Turan,1998:286).

Diğer uzlaşmaya varılamayan konu ise, İngiltere'nin Mondros sonrası işgal etmiş olduğu Musul yöresini elinden çıkarmak istememesidir. Bu konudaki Türk tezi ise, Musul vilayetinin Misak-ı Milli sınırları içinde olması gerektiğidir. Musul vilayetinde nüfus çoğunluğu Türk'tü. Vilayet, İngilizler tarafından Mondros Mütarekesi'nden sonra mütarekeye aykırı bir biçimde işgal edilmiştir. Musul'u Türkiye'ye bırakmak istemeyen İngiltere barış görüşmelerinde en sert direnişini bu mesele görüşülürken sergilemiştir (R.Turan vd.,2004:159).

Aralık 1922'de kapitülasyonlar konusu görüşülmeye başlamıştır. Karşı taraf ısrarla kapitülasyonların anlaşma haklarına dayandığını, taraflar birbirleriyle uzlaşmaya varmadan, yeni bir sistem koymadan onları kaldıramayacaklarını söylemiştir. Daha da ileri gidip, önerileri kabul edilmezse Türkiye'nin ekonomik kalkınması için tek bir kuruluş dahi vermeyecekleri tehdidini savurmuşlardır.

İsmet Paşa'nın Lozan'da karşılaştığı önemli meselelerden bir tanesi de Boğazlar Meselesi olmuştur. Boğazlar konusunda İtilaf Devletleri adına konuşan Curzon, Boğazların gerek savaşta gerekse barışta deniz ulaşımına açık tutulmasını, her iki yakasındaki bölgelerin askerden arındırılmasını ve uluslararası bir komisyon tarafından yönetilmesini istiyordu (Akyüz vd., 2007: 203).

2. Konferansı'nın ilk Dönemi (20 Kasım 1922- 4 Şubat 1923)

Bu arada Ermeni lobileri de harekete geçmiş, Anadolu'da bir Ermeni yurdunun kurulması için bu devletlerin yetkilileriyle görüşerek kendi lehlerine kamuoyu oluşturma faaliyetlerine başlamışlardır. Nitekim Lord Curzon, Ermeni Heyetini Lozan Konferansı'nda dinlemek üzere davet de etmiştir. Savaşta Müttefiklerin yanında yer almış Ermeniler; daha önceleri alınan kararları ve verilen sözleri hatırlatıp, başkenti Erivan olan Ermeni Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Ermeni Yurdu meselesinin çözümlenmiş olmayacağını vurguluyorlardı. Konferans sırasında İngiltere başta olmak üzere İtilaf Devletleri temsilcileri tarafından azınlıklar ve Ermeniler konusunda kamuoyuna yönelik tartışmalar yapılsa da aslında bu meselelerin İngiltere için önemi kalmamıştır. İsmet Paşa, Lord Curzon'un “ Bu koca memlekette Ermeniler için bir parça yeriniz yok mu” sorusuna dünyanın pek çok yerinde büyük toprakları bulunan devletlerin varlığını anımsatarak yanıt vermiştir (Ataöv, 2002: 201-202).

Pek çok konuda ilerleme kaydedilememesi üzerine konferans çıkmaza girmiş, 4 Şubat 1923'te kesilmiştir. Barış koşulları olarak öne sürülen hükümler bağımsız bir devletin kabul edeceği nitelikte olmadığı için Türk heyetinin barış şartlarını kabul etmesi söz konusu olmamıştır. Nitekim, İsmet paşa oteline döndüğü zaman gazetecilerin “ Ne oldu paşam” sorusuna cevabı “ Ne olacak hiç. Esaret altına girmeyi kabul etmedik” olmuştur (Karacan, 2014: 241).

3. Konferansın Kesintiye Uğraması ve Ankara'daki Siyasal Gelişmeler

Görüşmelerin kesintiye uğramasından sonra Barış Konferansı'nın ikinci dönemi başlayana kadar Ankara'da önemli siyasal ve ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. 17 Şubat 1923'te yeni Türk devletinin ekonomik politikasını belirlemek ve izlenecek ekonomik modeli tartışmak amacıyla İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongre sonunda kabul edilen Misak-ı İktisadi ile ekonomik bağımsızlığın önemi dile getirildiği gibi, bu konudaki ve kapitülasyonların kaldırılmasındaki kararlılığımız Batıya gösterilmiştir. Ayrıca, yabancı sermayeye karşı olmadığımız ve Türkiye'nin Sovyet Rusya ile yakın ilişkisine rağmen sosyalist bir rejime yönelmeyeceği konusunda da bir mesaj verilmiştir (Ertan,2016:146).

Bu arada Türkiye'ye dönen heyetin Ankara'ya gelmesinden sonra 27 Şubat'tan itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Lozan Konferansı ile ilgili görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmelerde Ankara Hükümeti, Müttefiklerin anlaşma tasarısına karşı kendi anlaşma projesini hazırlamış ve ilgili devletlere sunmuştur. İtilaf Devletleri bu nota üzerine görüşmelerin 23 Nisan'da yine Lozan'da başlamasını teklif etmişlerdir. Bu arada bir taraftan Ankara'da konferans ile ilgili çalışmalar devam ederken, diğer taraftan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde seçimlerin yenilenmesi kararı alınmıştır (1 Nisan 1923) (Kılınçkaya, 2006: 222).

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi 16 Nisan 1923'te son toplantısını yapıp seçime gitmek üzere dağılmıştır. Mustafa Kemal, konferansın birinci ve ikinci dönemi arasında geçen sürede Lozan'a gidecek olan İsmet Paşa'nın pazarlık gücünü artıracak tedbirleri almıştır. Bu arada olası bir savaş durumuna karşı Türk ordusu da kuvvetlendirilmiştir.

4. Konferansın İkinci Dönemi (23 Nisan 1923-24 Temmuz 1923)

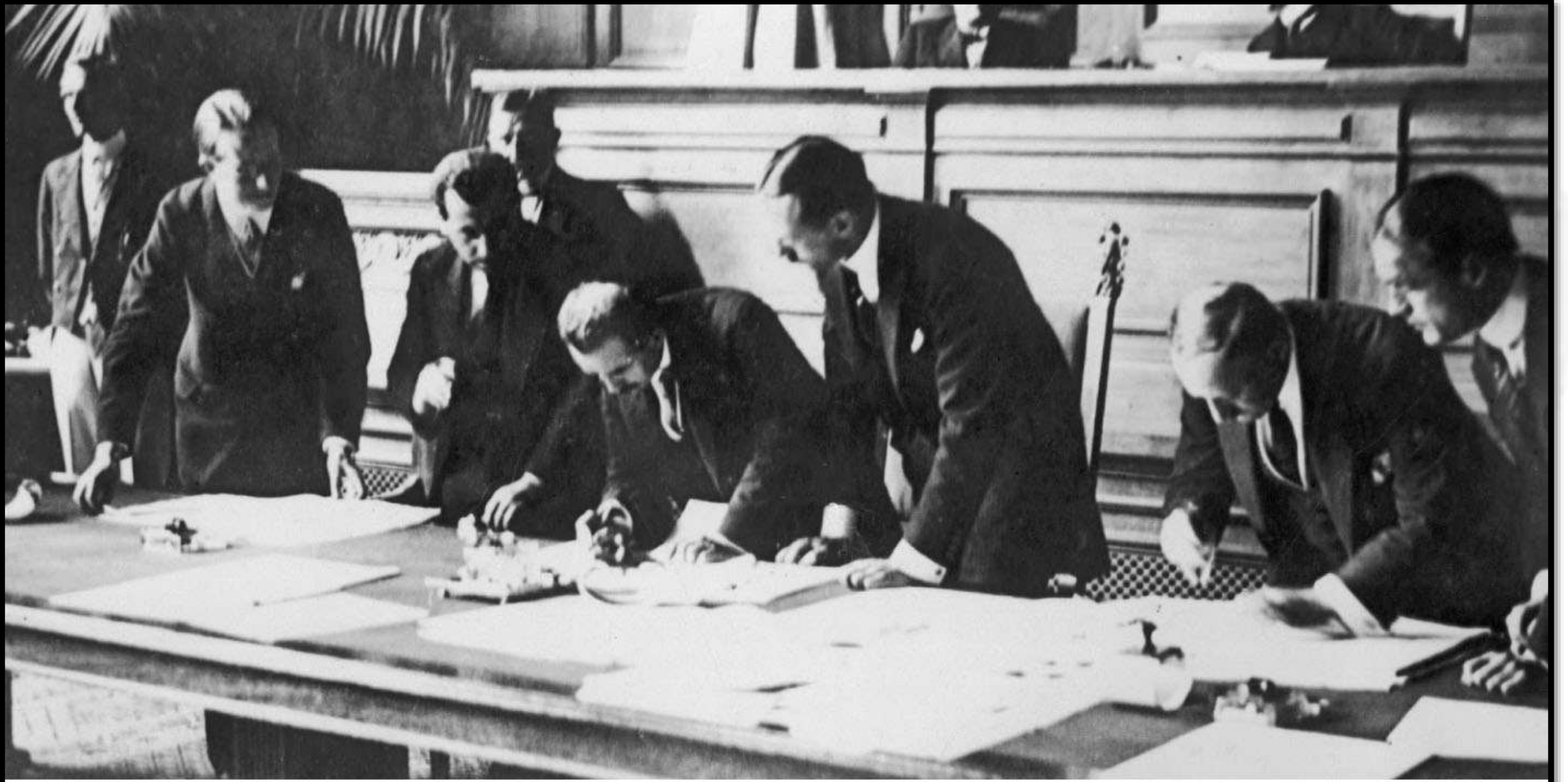
Ankara'da bu gelişmeler olurken Barış Konferansının ikinci dönemi 23 Nisan'da Lozan'da tekrar başlamıştır. Bu dönemde de Türk heyetinin başkanı İsmet Paşa'dır. Ancak konferansın ikinci döneminde Türkiye'ye her türlü zorluğu çıkaran Lord Curzon'un yerini Rumbold almıştır (Karacan, 2014: 268).

İkinci dönem birinci döneme göre daha farklı bir nitelik taşımıştır diyebiliriz. Türk heyeti yeni dönemde daha rahat ve güçlü durumdadır. Meclisin seçim kararı alması ile muhalefetin baskısından kurtulmuş, İngiltere ise Lord Curzon'un uzlaşmaz politikasını yumuşatma kararı almıştır. 17 Temmuz 1923'e kadar süren çalışmalar sonucu, üzerinde anlaşma sağlanamayan pürüzler de ortadan kaldırılmış, barış vurgusu da yapılarak 24 Temmuz 1923'te anlaşmanın imzalanması kararlaştırılmıştır.

5. Lozan Barış Antlaşması'nın Önemli Maddeleri

Lozan Barış Antlaşması sekiz aylık çetin ve uzun müzakereler sonucu Lozan Üniversitesi'nin tören salonunda imzalanmıştır. 5 kısımdan ve 143 maddeden oluşmaktadır.

Lozan Barış Antlaşması İmzalanırken

Doğu Sınırı: Türkiye'nin doğu sınırın Lozan Konferansı'ndan önce çözüme bağlanmıştı. Lozan Konferansı'nda bu sınır tekrar tartışmaya açılmamıştır. 1920- 1921 yıllarında çizilmiş üç antlaşma ile (Gümrü, Moskova ve Kars) kesinleşmiştir. Moskova Antlaşması'na göre; Kars, Ardahan Türkiye'de, Batum sancağı Gürcistan'da kalmıştı. Kars Antlaşmasıyla üç Kafkas Ülkesi Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan tarafından da bu sınırlar teyit edilmişti.

İran Sınırı: Türkiye'nin İran ile olan sınırının da belli olmasından dolayı görüşme dışında tutulmuştur. Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında 1639'da imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması'na göre sınır belirlenmiştir.

İrak Sınırı: Lozan Konferansı üzerinde en çetin tartışmaların yaşandığı konu Musul sorunu olmuştur. İngiltere için Musul; gerek petrol kaynakları gerekse Hindistan yolunun emniyeti bakımından ele geçirilmesi zorunlu görülen, stratejik ve iktisadi öneme sahip bir bölgedir. Türkiye için ise, asgari vatan sınırlarını ifade etmekte ve Misakı Milli'nin vazgeçilmez bir ilkesidir. Musul meselesi ilk olarak Lozan Konferansı'nın 23 Ocak 1923 tarihli oturumunda ele alınmış; İsmet Paşa Türk tezini siyasi, tarihi, etnik, coğrafi ve ekonomik açıdan geniş bir şekilde anlatmıştır. Musul'un Anadolu'dan ayrılamaz bir parça olduğunu, Türk-Kürt ayrımı yapılmaksızın çoğunluğunun Türk olduğunu ve Musul'un İzmir, Adana, Urfa 'nın kaderiyle aynı olduğunu vurgulamıştır (S.Yalçın vd.,2004: 240-242).

İkinci dönem görüşmelerinde ise meselenin iyice çıkmaza girmesi İsmet Paşa'nın yeni bir çözüm yolu önermesiyle aşılmaq istenmiştir. Söz konusu bölgede plebisit (halk oylaması) uygulamasına gidilmesi gündeme getirilmiş fakat Lord Curzon; bölge halkının oy verme alışkanlığının olmadığını, bu konuda tecrübe sahibi olmadıklarını ve okuma yazma oranının düşük olması sebebiyle halk oylamasından anlamayacaklarını gerekçe göstererek bu teklifi geri çevirmiştir. Bu tartışmalar neticesinde bir çözüme varılamaması barışı geciktireceğinden, konunun çözümü konferans sonrasında bırakılmıştır. Sonuçta Musul sorununun dokuz ay içinde İngiltere ve Türkiye arasında yapılacak görüşmelerle çözüme kavuşturulması kararlaştırılmıştır. Bu süre içinde uzlaşma sağlanamazsa konu Milletler Cemiyeti'ne götürülecektir (Karacan, 2014: 203-206).

Suriye Sınırı: Bu sınır Fransızlarla 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'na göre belirlenmiştir. Bu antlaşmada olduğu gibi, Lozan'da da Hatay Misak-ı Milli sınırlarımıza dahil edilememiştir. Antlaşma'nın 7. maddesine göre; Hatay Suriye sınırları içinde kalacak, burada özel bir idare kurulup, Türk kültürünü geliştirmek için her türlü kolaylıktan yararlanılacaktır. Resmi dil Türkçe olacak ve Türk Lirası geçecektir. Bu arada, Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Gazi'nin büyük babası Süleyman Şah'ın mezarı da Suriye'de Caber Kalesi'nde bulunuyordu. Yine Antlaşmaya göre burası Türk toprağı sayılacak ve Türk bayrağı dalgalanacaktı.

Batı Sınırı: Batıda Bulgaristan'la olan sınırimız II. Balkan Savaşı sonucunda imzalanan 1913 İstanbul Antlaşması'na göre çözümlendi.

Yunanistan'da olan sınırimız ise, Mudanya Mütarekesi ile saptanan Meriç Nehri olarak kabul edilmiştir. Bu nehrin doğusu Türkiye'ye bırakılmıştır. Ayrıca Karaağaç ve yöresi Yunanistan'dan savaş tazminatı olarak alınmıştır.

Türkiye, Kurtuluş Savaşı öncesinde kaybedilen topraklar (Batı Trakya) için halk oylamasına başvurarak sorunun çözümünü önermiş, ancak Yunanistan Batı Trakya'yı Türklerden değil, II. Balkan Savaşı sonunda Bulgaristan'dan savaşarak aldığını öne sürerek bu isteği kabul etmemiştir.

Adalar: 1912 Uşi Antlaşması'na göre; İtalya'nın işgali altında bulunan 12 Ada, Rodos ve Meis Adası Balkan Savaşları bitimine kadar geçici olarak İtalya'ya bırakılmış fakat savaş bitiminde Türk yönetimine geri verilmemişti. Dolayısıyla Lozan Barış Antlaşmasında Rodos Adası dâhil on üç ada ve bunlara bağlı adacıklar ile Meis Adası İtalya'ya bırakılmıştır (Meray,1969:11). (İtalya II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan devletlerarasında yer aldığı için, savaşı kazanan Müttefik devletler ile 1947'de Paris Barış Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu anlaşma ile Adalar Yunanistan'a bırakılmıştır).

12 Ada dışında Balkan savaşları sırasında işgal edilen diğer Ege Adaları ise Yunanistan idaresinde kalacaktır. Yunanistan'a bırakılan bu adalar, askerden arındırılacaktır. Çanakkale Boğazı'nın güvenliği ile yakından ilgili olan Gökçeada, Bozcaada ve Tavşan adası ise Türkiye'ye bırakılmıştır. (Meray,1969:11).

5.2. Azınlıklar

Doğu Anadolu'da Ermenilere toprak verilme isteği kesinlikle kabul edilmemiştir. Anlaşma ile bütün azınlıkların Türk vatandaşı olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca Yunanistan'daki Türklerle, Anadolu'daki Rumların mübadelesine karar verilmiştir. Fakat İstanbul'daki Rumlar ve Batı Trakya'daki Türkler bu değişime dahil edilmemiştir. (Adalar ve İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da Gmlcine ve Selanik'te yaşayan Türkler dahil edilmemiştir) Buna göre 900 bin civarındaki Rum Ortodoks halkı, Yunanistan'daki 400 bin civarındaki Müslümanla mübadele edilmiştir (Zürcher,2014:243). Böylelikle bir ulus devleti inşası da gerçekleştirilmek istenmiştir.

Türkiye; Batı Trakya'da çoğunluğu oluşturan Türkler dolayısıyla oraya bir Türk vatani gözüyle bakmıştır, Yunanistan ise İstanbul'da Rumca konuşan bir nüfus bırakmak istemiştir (ř.Turan,1998:290).

Lozan Barış Andlaşması İmzalanırken

5.3. Kapitülasyonlar

Osmanlı Devleti'nde Fatih ve Kanuni zamanlarında Avrupalı devletlere verilen ticari imtiyazlar yani kapitülasyonlar, Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri karşısında güçlü kalmasına yardımcı olmuştu. Osmanlı Devleti Avrupa'da kendisine karşı oluşabilecek Haçlı ittifaklarını önlemek ve Batıya kayan ticaret yollarını tekrar Osmanlı Devletine çekmek için kapitülasyonlardan yararlanmıştı. 1740'a kadar verilen kapitülasyonlar her padişahın yaşamı süresince geçerliydi. Fakat bu tarihten sonra kapitülasyonlar daimi olmuştur. Devletin gücünün zayıflamasıyla da Osmanlı Devleti'ne yönelik ekonomik ve siyasi sömürü uygulamasına dönüşmüştür. Yabancılar iç ve dış ticaret hususunda tam bir serbestlik tanınmış, örneğin Türk unsurlardan alınan vergi yabancılar tarafından alınmamıştır. Avrupalı tüccarlara verilen bu imtiyazlara karşılık, Osmanlı tüccarlarının ve esnafının korunması için tedbir alınmamıştır. Osmanlı Devleti kapitülasyonlardan kurtulmak için ilk girişimi I. Dünya Savaşı'nda göstermiş ve kapitülasyonlar tek taraflı olarak kaldırılmıştır (Aybars, 2000: 354; Bal,2010:205). Lozan'da ise, kapitülasyonların tamamen ve uluslararası anlaşmalar ile kaldırılmasının mücadelesi verilmiş ve hatta barışın sağlanabilmesi için ön şart olarak belirlenmiştir. Mali, adli, ekonomik ve idari alanlarda yüzyıllardır süren imtiyazlara son vererek tüm sonuçları ile birlikte kaldırılmıştır.

5.4. Savaş Tazminatı

Yunanistan savaştan sonra çekilirken medeniyet ve savaş kurallarına aykırı bir şekilde Türkiye'nin en gelişmiş, en bayındır bölgelerini tahrip ederek gitmiştir. Bu kasıtlı tahribat neticesinde 1922'deki yangında İzmir yakıp yıkılmıştı. Büyük liman kenti İzmir'in mahallelerinin büyük kısmı yanıp yok olmuştu (Zürcher, 2014:244). Dolayısıyla Anadolu'da büyük yıkımlara neden olan Yunanistan'ın, bu tahribatı karşılığında savaş tazminatı ödemesi gerektiği belirtilmiştir. İsmet Paşa'nın bu isteğine karşın Venizelos; Yunanistan'ın İzmir'e kendi isteği ile değil, müttefik devletlerin isteği üzerine girdiğini ve 1916'dan beri savaş halinde olan Yunanistan'ın tazminat ödemesinin imkânsız olduğunu söylemiştir (S.Yalçın, 2004: 255). Sonuçta ekonomik bakımdan zayıf olmaları nedeniyle Yunanistan'dan tazminat alınamamış, Karaağaç bölgesinin tazminata karşılık sayılması kararlaştırılmıştır.

İtilaf Devletleri; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na katılması ve savaştan yenik olarak ayrılmış olması nedeniyle, Türkiye'nin savaş tazminatı ödemesini istemişlerse de Türkiye bu isteği kabul etmemiştir.

5.5. Borçlar

Lozan'daki görüşmelerin en önemli konularından birisi de Osmanlı Devleti'nin borçlarıdır. Osmanlı Devleti 1854 Kırım savaşından itibaren Avrupalı devletlerden büyük miktarda borç almıştır. Daha sonra Osmanlı Devleti borçlarını ödeyemeyince, 1881 yılında, Avrupalı devletlerin borçlarını tahsil edecek Duyun-u Umumiye İdaresi kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin en fazla borçlandığı devlet Fransa'dır. Lozan'da bu konu ile ilgili olarak en fazla Fransa ile görüşmeler yapılmıştır.

Lozan'a giden heyet, Osmanlı toprakları üzerinde 16 bağımsız ülkenin kurulduğunu, alınmış olan bu borçların bir kısmının yeni kurulan ülkelere harcandığını ve dolayısıyla borçların buna göre tahsis edilmesi gerektiğini belirtip bu yönde talepte bulunmuşlardır. Yani Türkiye; toprakları üzerinde kurulan devletleri bu borca dâhil ederek, yaklaşık 140 milyon akçelik borcu 85 milyona düşürmüştür. Karşı tarafın altın veya sterlin olarak ödeme istemesine karşılık Türkiye, Türk parası ve Fransız Frangı olarak ödemeyi önermiş bu konuda teklifimiz kabul edilmiştir. 1929- 1954 yılları arasında 25 yılda bütün borç ödenmiştir (Aşçı,2016:1649-1666).

5.6. Boğazlar

Lozan'da Boğazlar sorunu tam olarak çözülememiştir. Boğazlar Avrupalı devletler için büyük önem taşımaktadır. Zira, I. Dünya Savaşında Osmanlı Devleti'nin boğazları kapatması İtilaf Devletlerinin Rusya'yı kaybetmelerine ve savaşın iki yıla yakın uzamasına sebep olmuştu. Boğazlar, dünya ticaret trafiği için de çok önemli bir yerdi. Bu sebeplerle Boğazlar konusunda büyük tartışmalar yaşanmıştır. Türkiye, Müttefik Devletlerle karşılıklı tavizlerde bulunarak, barış konusunda anlaşma ihtimalinin doğması üzerine bu konuda taviz vermek durumunda kalmış ve İngiltere'nin tezini kabul etmiştir. Aslında İsmet Paşa Konferansta hemen hemen her gün Sovyet Temsilcisi Chicherin ile bu konuda temasta bulunmuştur. Chicherin konferansta Boğazların Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelere açılması konusunda bizden daha katı bir tutum sergilemiştir. Lozan'da kabul edilen İngiliz tezi ile, her ne kadar Rusya ve Türkiye'nin arası açıldı gibi düşünülmüşse de aslında bu karar Türkiye'yi Rusya'ya tabi olmaktan çıkaran bir sonuç olarak değerlendirilmelidir.

Sonuçta Lozan'da alınan karara göre; Boğazların yönetimi, başkanlığını Türklerin oluşturacağı uluslararası bir komisyona bırakıldı. Bütün ülkelerin gemileri ve uçakları Boğazlardan serbestçe geçebilecekti. Herhangi bir savaş durumunda veya Türklerin savaşa katılması durumunda Türkiye boğazları kapatabilecekti. Bunun yanında Boğazların her iki yakasındaki 15-20 km'lik alan ve Marmara Denizindeki adalar silahsızlandırılacaktı. Boğazlarla ilgili bu kararlar alınırken, Boğazlar meselesinin esas çözümü ise II. Dünya Savaşı tehlikesinin belirmesinden sonra 1936 yılında imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesiyle gerçekleşecektir. (Akşin, 2016: 179-180).

5.7. Yabancı Okullar ve Kuruluşlar

Dünya Ortodokslarının dini merkezi durumundaki Fener Rum Patrikhanesi'nin Osmanlı Devleti zamanındaki bütün ayrıcalıklarının kaldırılarak sadece dini işleri yerine getirmek şartıyla İstanbul'da kalmasına izin verilmiştir. Yani patrikhane herhangi bir siyasi çalışma içerisinde olmayacak ve Patrik'i Türk hükümeti tarafından atanacaktır (Ş.Turan,1998: 289).

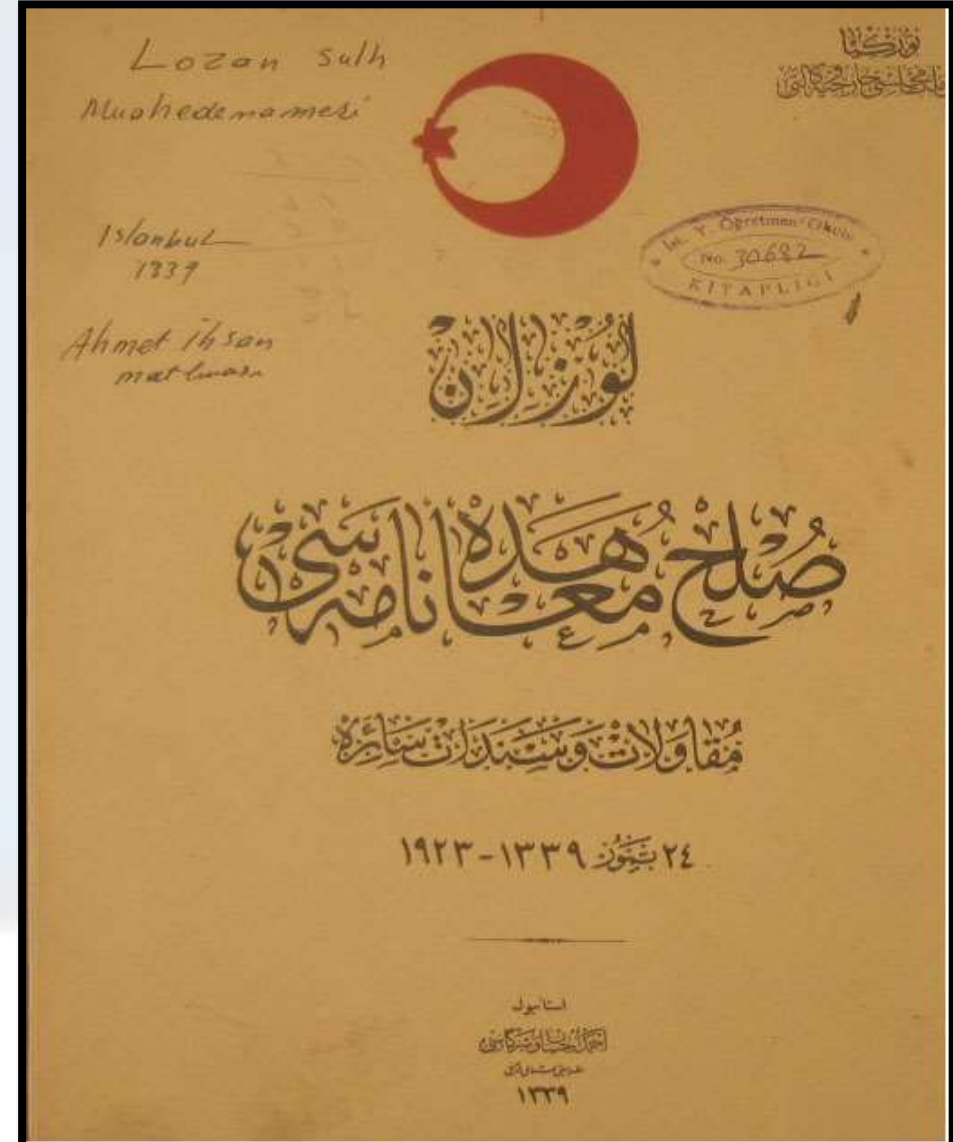
Yabancılar ait okulların ise, Türkiye'nin koyacağı kanunlar doğrultusunda eğitimlerine devam etmelerine imkân tanınmıştır. Bununla beraber, tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olacak, tarih ve coğrafya ve Türkçe dersleri zorunlu olup Türk öğretmenler tarafından Türkçe okutulacaktır (Bal, 2010: 207).

6. Önemi

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması, Türk tarihinde yeni bir dönem açmıştır. Bu antlaşma Türk milletinin, özgürlük ve bağımsızlık davasını belgeleyen bir antlaşmadır. Osmanlı İmparatorluğunun yerine yeni bir Türk devletinin kurulduğunu gösteren bir belge olmakla beraber, Türkleri Avrupa'dan atmak şeklinde ifade edilen yüzyıllık Doğu Sorunu'nun da sonu demektir (Ş.Turan,1998: 290). Kurtuluş Savaşına son veren, milletlerarası ilişkilerde Türk Devleti'nin eşit ve onurlu bir devlet olduğunu belgeleyen bir antlaşmadır. I. Dünya Savaşına son veren barış antlaşmaları galip devletler tarafından hazırlanmış ve yenilen devletlere zorla kabul ettirilmiştir. Lozan Antlaşması ise, antlaşmayı imzalayan devletlerin eşit koşullarda katılımıyla imzalanmıştır. Sevr Antlaşması İmparatorluğun çöküş belgesi iken, Lozan Cumhuriyetimizin kuruluş belgesidir.

Lozan Barış Antlaşması ile Misak-ı Milli büyük oranda gerçekleştirilmiş ve tam bağımsızlık elde edilmiştir. Önemli konuları kendi lehine çözme başarısını göstermiş olması Türkiye'yi, II. Dünya Savaşı'na girmekten kurtarmıştır. Bununla birlikte Antlaşmanın Musul, Boğazlar ve Hatay kısımları Lozan'da tam olarak halledilememiş, 1923 şartları göz önünde bulundurularak kabul edilmiştir. Fakat daha sonra Atatürk dönemi Türk dış politikasında Musul hariç Boğazlar ve Hatay meselesi başarıyla çözümlenmiştir.

Türk milletinin kazandığı bu zafer, dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan ezilen ve sömürge durumunda olan uluslar için de bir umut ışığı olmuştur.

Lozan Barış Antlaşması'nın Kapak Sayfası

Lozan Sulh Muahedenamesi, Mukavelat ve Senedat-ı Saire, 24 Temmuz 1339-1923, Ahmed İhsan Şürekası, İstanbul 1339.

- Akın, Veysi (2002). "Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)", Türkler, C.16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Akşin, Sina (2016). Kısa Türkiye Tarihi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Akyüz, Yahya – Kocatürk, Utkan – Bozkurt, Gülnihal – Güneş, İhsan – Kürkçüoğlu, Ömer – Aybars, Ergun – Çağan, Nami – Ergun, Mustafa – Bilim, Cahit – Genç, Nevin (2007). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Aşçı, Hatice Bahar (2016). Lozan Barış Antlaşmasında Osmanlı Borçları Meselesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, Cilt5, S.6
- Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, (2010). ed. Mehmet Akif Bal, Murathan Yayıncılık, Trabzon.
- Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (2006). e.d. Derviş Kılınçkaya, Siyasal Kitap Evi, Ankara.
- Karacan, Ali Naci (2011). Lozan, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Meray, L.Seha (1969). Lozan Barış Konferansı Tutanaklar ve Belgeler, Takım1, Cilt1, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Osmanlı'nın Son Döneminde Ermeniler, (2002). e.d. Türkkaya Ataöv, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara.
- Şimşir, Bilal N. (2012). Lozan Günlüğü, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Turan, Refik – Safran, Mustafa – Hayta, Necdet – Şahin, Muhammet – Çakmak, M.Ali – Dönmez, Cengiz (2004). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi, Gazi Kitap Evi, Ankara.
- Turan, Şerafettin (1998). Türk Devrim Tarihi II, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, (2014). Durmuş Yalçın vd., AKDİTK Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (2016). e.d. Temuçin Faik Ertan, Siyasal Kitap Evi, Ankara.
- Uzun, Hakan (2013). "Türk Heyetinin Lozan'a Gidişi ve Lozan Konferansı Öncesinde Avrupa'daki Faaliyetleri", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.53, Ankara.
- Yalçın, Semih – Turan, Mustafa – Ekincikli, Mustafa – Aksoy, İlhan – Gedikli, Şarika (2004). Türk İnkılap Tarihi ve Atatürk İlkeleri, Siyasal Kitap Evi, Ankara.
- Zürcher, J.Erik (2014). Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İletişim Yayınları, İstanbul.

AÇIK UÇLU SORULAR

1	Lozan Barış Konferansında taviz verilmeyecek konular hakkında bilgi veriniz.
2	Lozan Barış Konferansı'nın kesintiye uğrama nedenleri nelerdir?
3	Lozan Barış Antlaşması ile Sevr Barış Antlaşmasını karşılaştırarak değerlendiriniz.
4	Lozan Barış Antlaşmasında tam olarak halledilemeyen ve çözümü daha sonraya ertelenen konular nelerdir?
5	Lozan Barış Antlaşmasının önemi hakkında bilgi veriniz.